

ਜਾਗ੍ਰਤੀ

ਪੰਜਾਬ

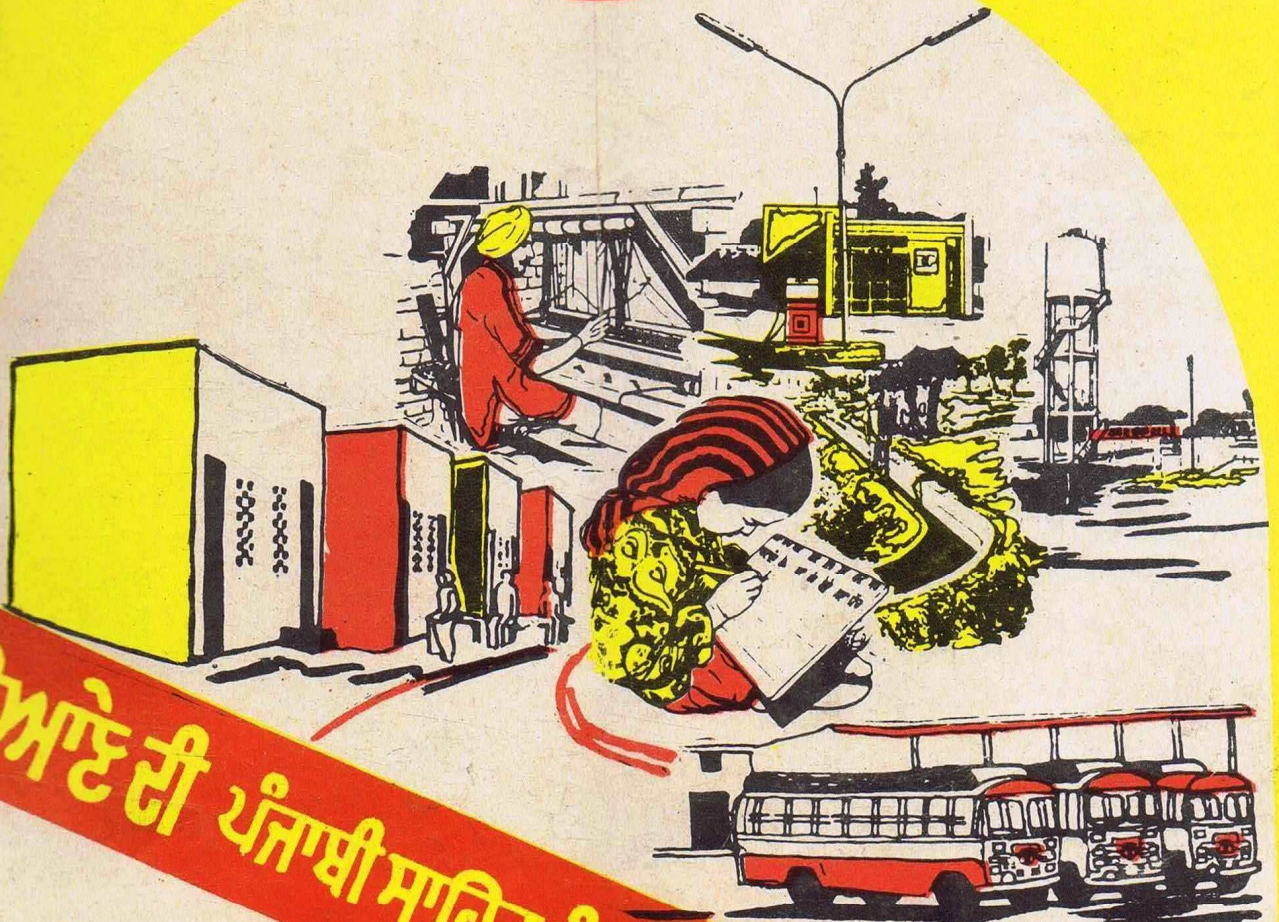
ਜੂਨ, 1982

60-ਪੈਸੇ

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ

2

ਸਾਲ

ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ

ਅੱਜ ਚੋਣਾ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿੱਥੇ ਸਭ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਤੱਕੜੀ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦਾ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜੇ ਦੇ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ। ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਦੁੱਖਤਾਂ ਦੇ ਤਣਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਪੀਲਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ, ਕੁਝ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਲਾਹ ਕੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਲਗਾ ਕੇ ਪੋਸਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਿਣਤੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਇੰਜ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋਣ।

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਈ ਫਟੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਬੱਚੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਚੁਰਾ ਕੇ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਉਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਲਦਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਣ। ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੋਸਟਰ ਚੁਰਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ਚਿਪਕਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਪੂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੀ ਪਰ ਮੁੰਡਾ ਆਟੇ ਦੀ ਲੇਟੀ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿਪਕਾ ਸਕੇ।

ਚੋਣਾ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ, ਕਾਂਗਰਸ, ਜਨਤਾ, ਕੌਮਨਿਸਟ, ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ, ਰੀਪਬਲੀਕਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਕੋਈ ਨੇਤਾ ਜੀਪ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਕੋਈ

ਵੈਨ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ। ਜੀਪਾਂ ਅਤੇ ਮੋਟਰਾਂ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਖੂਬ ਧੂੜ ਉਭਾਰਦੀਆਂ। ਸਾਰੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਧੂੜ ਨਹੀਂ ਉਡੀ ਸੀ ਜਿੰਨੀ ਚੋਣਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਡੀ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਦੌਰਾ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਜਾਂਦੇ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਪਰ ਦੋ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਤੀਸਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਖੜੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ। ਭੋਗ ਪੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ ਛੱਡਦੇ।

ਵੋਟ

-ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਲਗੀਰ

ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਰਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾਉਂਦੇ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾ ਕੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਸਨ। ਸੋ ਅਗਲੀ ਸੀਟ ਮੱਲਣ ਲਈ ਆਮ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ। ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਡੀਉ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਹੁੰਦੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਨੇਤਾ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਨ ਦਿੰਦਾ। ਸਟੇਜ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਦੁੱਧ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਈ, ਟੋਪੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ।

ਕੌਮਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਥਾਂ ਡਰਾਮੇ ਅਤੇ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੁਣੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ। ਵੱਧ ਰਹੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਖੜੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਮੰਗਦੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ।

ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਚੋਣਾ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬਸੇਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਰੀਜਨ ਨੇਤਾ, ਹਰੀਜਨ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲਾ ਕਦੇ ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨੇਕੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗੁਣਾ ਬਣਦਾ। ਕੌਮਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਕਾਮਰੇਡ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਕਾਲੀ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਵਰਕਰਜ਼ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਛਾਉਣੀ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ।

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਇਕ ਦਾ ਪ੍ਰਗੁਣਾ ਸਭ ਦਾ ਪ੍ਰਗੁਣਾ ਗਿਣਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਲੋਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਤਨ ਮਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇਖਣ ਜਾਂਦੇ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਚੋਣਾ ਦਾ ਦਿਨ ਨਜ਼ਦੀਕ ਆਉਂਦਾ ਗਿਆ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬੱਕਰੇ, ਕੁਕੜ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੱਧਦੀ ਗਈ।

ਹਾਲੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਵੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵੱਡਾ ਥੜਾ ਮਲ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ। ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਚੋਣ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨੇਤਾ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਖੁਲ੍ਹੇ ਆਮ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, "ਭਾਈ, ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਏ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਾਇਆ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਸੋਂ ਸੈਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਦੀ ਸੀ। ਦੂਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹਰੀਜਨ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਪਿੱਠਿਆਂ (ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 9 ਤੇ)

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ

ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਿਸੇ

ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੇਖਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਜੋ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਭੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਹ ਅਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ, ਹਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ, ਕਿ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਰਚਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰਦਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ। ਇੱਕ ਨਵੰਬਰ 1966 ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨਬਸ਼ੇ ਉਤੇ ਉਭਰਿਆ। ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਭੀ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਸੀਲੇ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਲਿਆਕੇ ਤੀਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਘਾਤਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉੱਦਮ, ਅਤੇ ਘਾਲਾਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਰਚੇ ਗਏ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲੇਖ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਘਾਟਾਂ ਰਹਿ ਜਾਣੀਆਂ ਸੰਭਵ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਖਿਮਾਂ ਦੇ ਜਾਚਕ ਹਾਂ।

ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।

ਸੁਮੇਰ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੰਗ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਹੈ; ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਹ

ਆਮ ਪਾਠਕ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਦੇਣ ਹੈ, "ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਮੌਤ" ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਸੁਮੇਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਥਾਂ ਹੈ। ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗ ਦੀ ਰਾਹ ਨੁਮਾਈ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। 'ਪੁੰਗਰ ਪੁੰਗਰ ਬੂਟਿਆਂ' 'ਸੂਰਜ ਤੇ ਸਾਗਰ' ਅਤੇ 'ਮੁਖ ਬੰਦ'। ਮੁਖਬੰਦ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲਈ ਚੁਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਫਰ ਨਾਮਾ 'ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰ' ਵੀ ਇੱਕ ਸਫਲ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਸਿਰਸੇ ਦੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਰੋਣੂ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਵੀ ਨੂੰ ਆਮ ਪਾਠਕ ਨਾਲ ਜੁੜਣ ਲਈ ਅਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਚ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਸ਼ਤਕਾਂ ਖੁੱਖ ਅਤੇ ਅਗਨ ਪੰਖੇਰੂ ਲਿਖੀਆਂ

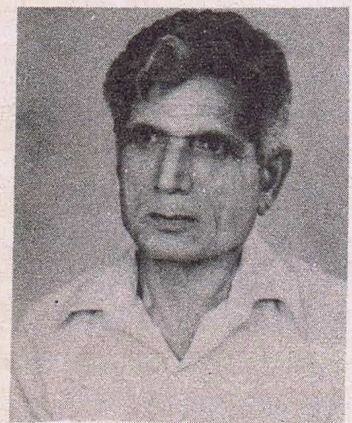
ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਨੇ ਮਿਗਲਾਨੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਲਿਆਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਆਗੂ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੰਮ ਭੇਟ, ਅਤੇ ਸੈਨਤਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵੀ ਮਿਲ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿਖਾਈ ਪੈਂਦਾ ਹੈ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਉਪਕਾਰ, ਉਸ ਦੀ ਉੱਤਮ ਰਚਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹਕੀਰ, ਤਖਲੁੱਸ ਵਲੋਂ ਉਹ ਹਕੀਰ (ਨਮਾਣਾ) ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਉਸ ਹਕੀਰ ਨੇ ਉਹ ਤੋਹਫੇ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਹਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਕਾਫੀ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਇੱਕ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਆਮ ਪਾਠਕ ਉਸ ਤੋਂ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿਕ, ਤ੍ਰਿਕਾਲਾਂ, ਉਪਕਾਰ, ਉਦਾਸ ਮੌਸਮ, ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਦੇਵਤ

- ਜਗਦੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੋਸ਼ਿਕ

ਹਨ। ਅਗਨ ਪੰਖੇਰੂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਇਨਾਮ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ: ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਤੇ ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਸਕਣ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਡਾ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂਘ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ 'ਕੱਚ ਦੀ ਕੁੜੀ' ਕਿਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਉਹ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਹੀ ਪੈ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਮਿਗਲਾਨੀ ਸਟੇਜੀ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ 'ਮੈਂ ਵਣਜਾਰਾ ਵਕਤ ਦਾ' ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਹਰਿਆਣਾ ਵਲੋਂ ਇਨਾਮ ਮਿਲ

ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮਨ ਤੋਂ ਮਨ ਤੱਕ, ਨੂੰ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਨੱਤ ਨੇ 'ਅਕਸ' ਨਾਮਕ ਕਵਿਤਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਭੇਂਟ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅਪਣੀ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਲੇਖਕ

ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਵਤਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਨੌਜੁਆਨ ਕਵੀ ਆਤਮ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋੜਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ, ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਸਾਰਥਕ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਉਸ ਦੇ ਅਣ-ਛਪੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਅਵੱਗਿਆ' ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਹਰਿਆਣੇ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਕੋਝ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸਫਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦਿਲੋਂ ਨੇ 'ਮਾਰੂਬਲ' ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੌਜੁਆਨ ਕਵੀ ਦੀ ਅਪਣੀ ਇੱਕ ਨਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਹੈ। ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਨ। ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਉਹ ਨਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ

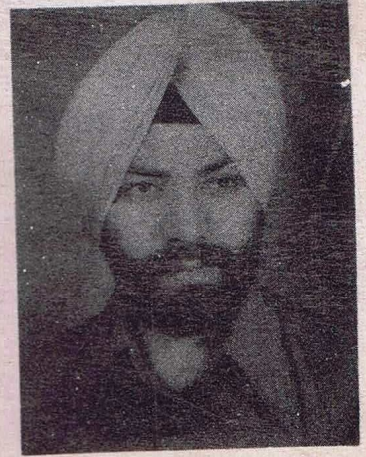
ਉਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸੁਮੇਲ ਕਾਵਿ ਨਿਰਤ ਨਾਟਕ, ਕਿੱਸਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਈਦਾਂ ਵਿਸ ਭਰੀਆਂ 'ਘਾਇਲ ਸਧਰਾਂ' ਆਦਿ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ 'ਬੋਨੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ', 'ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਾਨੂੰ ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬੋਨੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠਕ ਇਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਪਸ, ਚੰਨ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਅਤੇ ਮਿਠਾਸ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣੇਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਾਗਰ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਅਪਣੇ ਉਪਨਾਮ ਸਾਗਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰੋਸ਼ਨ ਕਿਰਣਾਂ, ਪ੍ਰੀਤ ਸੁਨੇਹਾ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸਹਿਮੀ

ਕੋਮਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਕਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਤਰਨੰਮ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਕੀਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੂਣਾਂ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਉਸ ਦੀ ਸਫਲ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਭਗਤ, ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ, ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ, ਬੀ. ਐਸ. ਮਿੱਤਰਾ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ, ਜੱਗਾ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਜੀਤ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ, ਪ੍ਰੋ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਧੋਰ, ਪਵਨ ਸਮੀਰ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਛੀਨਾ, ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ, ਸੁਖਚੈਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਜੈ ਸਿੰਘ ਪਰਵਾਨਾ, ਇਕਬਾਲ ਕਪੂਰ, ਜਗਦੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋਸ਼ਿਕ ਆਦਿ ਕਵੀ ਵੀ ਕਾਵਿ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾ ਭਰਪੂਰ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗੁਲਦਸਤ' ਵਿਚ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ

ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਸੁਰਸਤੀ ਕੰਢੇ' ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜ ਸਰਮਾ ਨੇ ਐਡਿਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਇਹ ਮਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਕਾਫੀ ਅੱਗੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਛਪਣ ਪੱਖੋਂ ਅਜੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਜ ਸਰਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ "ਆਦਰਾਂ ਦਾ ਸਾਕ", "ਤੇੜਾ", "ਨਵੇਂ ਮੰਦਰ", 'ਜੀਬ ਦਾ ਰਸ', 'ਨਰਕ ਦੇ ਕੀੜੇ' ਤੇ ਅਰਬੋ ਖਰਬੋ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਸਰਮਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਲਾ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਏ ਹੋਏ ਹੈ। ਰਾਜ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬੰਧਵੀ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਤਕ ਗਵਾਹ ਹੈ' ਕਹਾਣੀ ਜਗਤ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਨਵੀਨਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕਲਮ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਾਚਕ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਪਵਿੱਤਰ ਸਧਰਾਂ', ਉਸ

ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੁੰਗਰਦੇ ਨੌਜੁਆਨ ਕਹਾਣੀ ਲੇਖਕ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ 'ਡੇਵ ਰੇਗੀ ਚਿੱਠੀ', ਲਿਖਕੇ ਜਿਥੇ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਏਗਾ।

ਜਗਦੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋਸ਼ਿਕ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਛਪ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਹਾਣੀਆਂ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਇੰਜ ਹੀ ਅਣਛਪੇ (ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਲੇਖਕ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਚਦੇਵਾ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੰਸ, ਬੀ. ਐਸ. ਮਿੱਤਰਾ, ਆਦਿ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਫਰਨਾਮੇ

ਸਫਰਨਾਮਾ ਤਦ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਫਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਹੀ ਲੇਖਕ ਆਏ ਹਨ, ਪ੍ਰੋ. ਆਸਾ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ। ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਸਫਰਨਾਮੇ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਕੋਮਲ ਨੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ

ਘਰ, ਇੱਕ ਸਫਰਨਾਮਾ। ਦੋਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਸੁਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਆਮ ਪਾਠਕ ਦੇ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

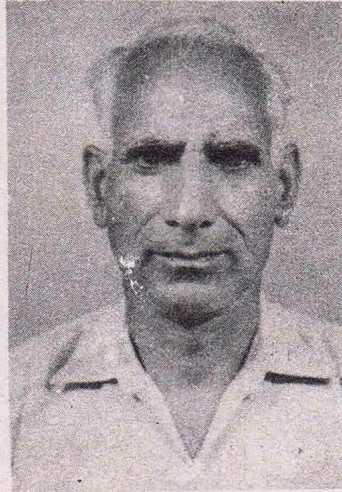
ਨਾਟਕ

ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸੁਖਚੈਨ ਭੰਡਾਰੀ ਨੇ ਕਾਫੀ ਉੱਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਘੂ ਨਾਟਕ ਕਾਫੀ ਚਰਚਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਗਦੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋਸ਼ਿਕ ਨੇ ਕੁੱਝ ਇਕਾਂਗੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪਕ ਲਿਖੇ, ਜਿਹੜੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਣ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕੇ। ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਰਾਣੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਬਹੁ ਚਰਚਿਤ ਸੰਗੀਤ ਰੂਪਕ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਜਲੰਧਰ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਆਲੋਚਨਾ ਤੇ ਖੋਜ

ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂਘ, ਡਾ. ਓ. ਪੀ. ਗੁਪਤਾ, ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮਜਬੂਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਅਰਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਓ. ਪੀ. ਗੁਪਤਾ ਦੀਆਂ 'ਅਨੁਭੂਤਿਆਂ', ਪੁਸਤਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮਜਬੂਰ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਨੇ ਮਿਲਕੇ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ' ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ, ਜਿਹੜੀ ਅਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸਮੇਟੇ ਹੋਏ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਮਜਬੂਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਦੇ ਨਾਵਲਾਂ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ', ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਖੋਜ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਦੇਣ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਜੈਤਸਰੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਦੇ ਵੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਵਿਚਾਰ ਰਖੇ ਹਨ।

ਨਾਵਲ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੰਸ ਨੇ 'ਕਾਰੇ ਹੱਥੀ', ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਹੰਸ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਮਲਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ, ਕਲਸੀਆ ਲਹਿਰ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਵਿਰਸਾ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਨਾਵਲ "ਬੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ" ਹਰਿਆਣਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਯੋਗ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ।

ਵਿਅੰਗ

ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਅਜ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਗਦੀਸ਼ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋਸ਼ਿਕ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਵਿਅੰਗ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੌੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਵਿਅੰਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਅੰਗ ਲੇਖ ਬਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੜੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਛਪ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਕੋਝ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਉਠਾਇਆ ਪ੍ਰਗੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਮੁਖੋਟੇ, ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੈਸ

ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੈਸ' ਫਰੀਦਾਬਾਦ ਤੋਂ ਮਾਸਿਕ ਰਸਾਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਕਾਇਦਗੀ ਨਾਲ ਛਪ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਨਿਰੋਲ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਚਾ ਹੈ। ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ਦੋਮਾਸਿਕ "ਸੁਮੇਲ" ਅਤੇ ਮਾਸਿਕ 'ਅਮਰ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਮਾਸਿਕ 'ਨਿਰਲੇਪ ਪੱਤ੍ਰਕਾ' ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉਮੀਦਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਦਿਨ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(ਪੰਨਾ 6 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਨੇਮ ਵਾਂਗ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਆਲ ਕਰ ਹੀ ਲਵਾਂ।

"ਮਾਂ, ਕਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਵੋਟ ਕਿਸਨੂੰ ਪਾਈ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਾਂਤ ਮਨ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, "ਬੇਟਾ, ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ।"

"ਪਰ ਮਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ

ਸੀ। ਕੀ ਤੇਰੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਪੱਥੀਆਂ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀਆਂ?"

ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਬੋਲੀ "ਪਗਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਪਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਂਗ ਘੁਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਬੇਸਮਝੀ ਅਤੇ ਕਾਇਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਰਾਤ ਦੀ

ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਚੋਣਾ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਨੇ ਚੁਣਿਆ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੱਕਰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਤਕ ਵੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਪਿੰਡ ਆਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।